

РЕСПУБЛИКАЛЫҚ АҚПАРАТТЫҚ ТАНЫМДЫҚ ЖУРНАЛ

MEDIA BILIM

**ҚР Оқу-ағарту министрлігі
№ 514 бұйрықпен бекітілген**

**Қараша айы 2025 жыл | № 11 (259)
Ақпараттық танымдық басылым**

МББ аты: Республикалық ақпараттық танымдық журнал «MEDIA BILIM»

МББ тілі: қазақша, орысша, ағылшынша

Шығу жиілігі: айына 1 рет Тарату аумағы: Қазақстан Республикасы

Меншік иесі: «MEDIA BILIM» ЖШС Алматы қаласы Бас редакторы: Нагиев И. Б. Негізгі

тақырыптық бағыты: Ақпараттық танымдық

Республикалық ғылыми-әдістемелік журнал «MEDIA BILIM»

жарияланған ақпараттардың авторлық құқы ақпарат авторына тиесілі, редакция жауапты емес.

Жарияланған ақпарат авторларының пікірлері редакция кезқарасын білдірмейді.

Астана қаласы Қазақстан Республикасының

Ақпарат және Қоғамдық даму министрлігінің

Ақпарат комитеті 2023 жылғы 12 ақпандағы

Мерзімді баспасөз басылымын, ақпараттық агенттікті және желілік

Басылымды есепке қоюы туралы куәлігі № KZ51VPY00117354 берілген.

Тапсырыс: 562 Таралымы: 3000 дана.

Журнал «MEDIA BILIM» ЖШС баспаханасында басылды. Алматы

қаласы – 2025 жыл Телефон: 8 777 087 6843

**Эстрадалық-вокал сабағында
инновациялық әдістерді қолдану**

**Жанжигитова Гульшат Атапкеловна Эстрадамен
ән айту пәні мұғалімі**

**Атырау облысы білім беру басқармасының
Жылыой ауданы білім бөлімінің
"Т.Култумиев атындағы № 1 Құлсары балалар саз мектебі"
Коммуналдық мемлекеттік қазыналық кәсіпорны**

Қазіргі білім беру жүйесінде өнер саласындағы пәндерді оқыту, соның ішінде эстрадалық-вокал пәнін меңгерту үдерісі жаңа педагогикалық талаптарға сәйкес жаңартуды қажет етеді. Музыкалық білім беру тек орындаушылық дағдыларды қалыптастырумен шектелмей, білім алушылардың шығармашылық ойлауын, сахналық мәдениетін, эмоционалдық интеллектісін және кәсіби құзыреттілігін дамытуға бағытталуы тиіс. Осы тұрғыда инновациялық әдістерді қолдану – эстрадалық вокал сабағының тиімділігін арттырудың негізгі шарттарының бірі болып табылады.

Эстрадалық вокал – заманауи музыкалық мәдениеттің маңызды құрамдас бөлігі. Ол орындаушыдан тек техникалық шеберлікті ғана емес, сонымен қатар стильдік икемділікті, интерпретациялық қабілетті, аудиториямен байланыс орната алу дағдысын талап етеді. Сондықтан дәстүрлі оқыту әдістері қазіргі талаптарға толық жауап бере алмайды. Бұл жағдай оқыту процесіне инновациялық технологияларды, интерактивті әдістерді, цифрлық ресурстарды енгізуді талап етеді.

Инновациялық әдістерді қолдану білім алушылардың танымдық белсенділігін арттырып, олардың өзіндік жұмыс жасау дағдыларын қалыптастырады, шығармашылық әлеуетін ашады. Сонымен қатар, заманауи педагогикалық тәсілдер арқылы әр оқушының жеке ерекшеліктерін ескере отырып, сараланған оқыту жүзеге асырылады. Бұл өз кезегінде вокалдық дағдыларды меңгеру сапасын арттырады.

Аталған тақырыптың өзектілігі – эстрадалық-вокал сабағында оқытудың жаңа әдіс-тәсілдерін жүйелі түрде қолдану арқылы білім сапасын арттыру, оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту және кәсіби бағдар беру мәселелерінің маңыздылығымен анықталады.

Эстрадалық-вокал сабағында инновациялық әдістерді қолданудың негізгі мақсаты – білім алушылардың вокалдық-техникалық дағдыларын жетілдірумен қатар, олардың шығармашылық әлеуетін дамыту, сахналық мәдениетін қалыптастыру және заманауи музыкалық ортаға бейімделген жан-жақты тұлға тәрбиелеу болып табылады. Бұл мақсат білім беру үдерісінде жаңа педагогикалық технологияларды, цифрлық ресурстарды және интерактивті әдіс-тәсілдерді жүйелі түрде енгізу арқылы жүзеге асырылады.

Эстрадалық вокалды оқытуда инновациялық әдістерді қолдану оқушының жеке қабілетін ашуға, оның музыкалық есту қабілетін, ырғақ сезімін, дикциясын және вокалдық техникасын кешенді дамытуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, білім алушының өзін-өзі бағалау, рефлексия жасау және шығармашылық ізденіс дағдыларын қалыптастыруға жағдай жасайды.

Осы мақсатқа жету үшін келесі міндеттер айқындалады:

- эстрадалық вокал пәнін оқытуда заманауи педагогикалық технологияларды тиімді қолдану;
- оқушылардың вокалдық диапазонын, тыныс алу техникасын және дыбыс қою (постановка голоса) дағдыларын жетілдіру;
- цифрлық платформалар мен мультимедиялық құралдарды пайдалану арқылы сабақтың мазмұнын байыту;
- оқушылардың сахналық мәдениетін, артистизмін және орындаушылық шеберлігін дамыту;
- білім алушылардың шығармашылық белсенділігін арттыруға бағытталған тапсырмалар жүйесін құру;
- саралап және даралап оқыту арқылы әр оқушының қабілетіне сәйкес жұмыс ұйымдастыру;
- өзіндік жұмыс, жобалық және зерттеушілік әрекеттер арқылы оқушылардың дербестігін қалыптастыру;
- оқу нәтижелерін бағалаудың заманауи тәсілдерін (критериалды бағалау, өзін-өзі бағалау, портфолио) енгізу.

Сольфеджио арқылы музыкалық сауаттылықты қалыптастырудың тиімді әдістері

**Қонкашева Гулайна Қабдоловна Сольфеджио
пәні мұғалімі**

**Атырау облысы білім беру басқармасының
Жылыой ауданы білім бөлімінің
"Т.Култумиев атындағы № 1 Құлсары балалар саз мектебі"
Коммуналдық мемлекеттік қазыналық кәсіпорны**

Музыкалық сауаттылық – бұл дыбысты есту, ажырату, түсіну, ноталық жазбаны оқу және оны практикалық орындаумен ұштастыру қабілеттерінің кешені. Сольфеджио пәні осы қабілеттерді жүйелі түрде қалыптастыратын негізгі теориялық-практикалық құрал болып табылады. Сондықтан оны оқытуда тиімді әдістерді қолдану – білім алушылардың кәсіби музыкалық дамуының маңызды шарты.

Сольфеджио арқылы музыкалық сауаттылықты қалыптастыру үдерісі кешенді түрде ұйымдастырылуы тиіс: есту қабілетін дамыту, ырғақтық сезімді қалыптастыру, интонациялық дәлдікке жету және теориялық білімді практикамен ұштастыру өзара байланыста жүргізіледі. Осы мақсатта келесі тиімді әдістер ұсынылады:

Интонациялық-есту әдісі

Бұл әдіс музыкалық есту қабілетін (мелодиялық және гармониялық есту) дамытуға бағытталған. Оқушылар дыбыстарды тыңдап, салыстырып, интервалдар мен аккордтарды ажыратуға үйренеді. Мұғалім фортепианода немесе цифрлық құралдар арқылы дыбыстарды орындап, оқушыларға оларды қайталау, атау және жазу тапсырмаларын береді. Бұл әдіс дыбысты дәл қабылдау мен қайта жаңғырту дағдыларын қалыптастырады.

Ритмикалық жаттығулар әдісі

Музыкалық сауаттылықтың маңызды құрамдас бөлігі – ырғақ сезімі. Бұл әдісте оқушылар қол соғу, аяқпен соғу, метрономмен жұмыс істеу арқылы әртүрлі ырғақтық үлгілерді меңгереді. Сонымен қатар, ритмді нотамен жазу

және оқып орындау дағдылары қалыптасады. Ритмикалық диктанттар тиімді нәтиже береді.

Сольмизация (нотаны дауыспен айту) әдісі

До-ре-ми жүйесі арқылы ноталарды айту оқушылардың интонациялық дәлдігін арттырады. Бұл әдіс дыбыстардың биіктігін нақты сезінуге және ноталық мәтінді кәзбен кәріп, дауыспен дәл орындауға мүмкіндік береді. Сольмизация вокалдық дайындықпен де тығыз байланысты.

Музыкалық диктант әдісі

Музыкалық диктант – есту арқылы қабылданған әуенді ноталық жазбаға түсіру процесі. Бұл әдіс оқушылардың музыкалық жадысын, зейінін және аналитикалық ойлауын дамытады. Диктанттың түрлері: мелодиялық, ритмикалық, гармониялық. Оны кезең-кезеңімен (қарапайымнан күрделіге) ұйымдастыру тиімді.

Көрнекілік және цифрлық технологияларды қолдану

Заманауи сабақта интерактивті тақта, мобильді қосымшалар, ноталық редакторлар (мысалы, MuseScore) арқылы оқыту оқушылардың қызығушылығын арттырады. Визуализация (нота қозғалысы, дыбыс биіктігінің графигі) музыкалық ұғымдарды терең түсінуге көмектеседі.

Импровизация және шығармашылық тапсырмалар әдісі

Оқушыларға берілген лад, ырғақ немесе интервал негізінде шағын әуен құрастыру тапсырмалары беріледі. Бұл әдіс теориялық білімді практикада қолдануға, шығармашылық ойлауды дамытуға ықпал етеді.

Ойын технологиялары

Музыкалық ойындар (дыбысты табу, ритмді жалғастыру, нотаны сәйкестендіру) арқылы оқу үдерісі қызықты әрі тиімді өтеді. Әсіресе бастауыш деңгейдегі оқушылар үшін бұл әдіс өте нәтижелі.

Саралап оқыту әдісі

Әр оқушының музыкалық қабілеті әртүрлі болғандықтан, тапсырмаларды деңгейлеп беру маңызды. Қабілеті жоғары оқушыларға күрделі диктанттар мен

шығармашылық тапсырмалар ұсынылса, бастапқы деңгейдегі оқушыларға қарапайым жаттығулар беріледі.

Сольфеджио пәнін тиімді оқытуда жоғарыда аталған әдістерді кешенді және жүйелі түрде қолдану музыкалық сауаттылықты сапалы қалыптастыруға мүмкіндік береді. Нәтижесінде оқушылар ноталық жазбаны еркін меңгеріп, музыканы саналы түрде қабылдай алатын, орындаушылық мәдениеті жоғары тұлға ретінде қалыптасады.

Оқушыларға арналған ритмдік есту қабілетін дамыту жолдары

Тайбекова Қалимаш Ережепқызы

Атырау облысы білім беру басқармасының

Жылыой ауданы білім бөлімінің

"Т.Култумиев атындағы № 1 Құлсары балалар саз мектебі"

Коммуналдық мемлекеттік қазыналық кәсіпорны

Ритмдік есту қабілеті – музыкалық сауаттылықтың негізгі компоненттерінің бірі болып табылады және ол уақыттық құрылымды, метр мен темпті дәл сезіну қабілетімен сипатталады. Бұл қабілет музыканы дұрыс қабылдау, орындау және интерпретациялау үдерісінде шешуші рөл атқарады. Сондықтан ритмдік естуді дамыту сольфеджио және вокал сабақтарында жүйелі, кезеңдік және әдістемелік тұрғыдан негізделген түрде жүзеге асырылуы тиіс.

Ритмдік қабілетті қалыптастыруда ең алдымен оқушылардың табиғи қозғалыс әрекеттеріне сүйену тиімді. Қол соғу, аяқпен топылдату, дене перкуссиясы (body percussion) арқылы қарапайым метрлік құрылымдарды меңгеру бастапқы кезеңде маңызды. Бұл әдіс кинестетикалық қабылдауды іске қосып, ырғақты сезінуді табиғи деңгейде қалыптастырады.

Музыкалық материалды кезең-кезеңімен күрделендіру – маңызды әдістемелік қағида. Алдымен бірқалыпты әлшемдер (2/4, 3/4) негізінде қарапайым ырғақтар меңгеріледі, кейін синкопа, пунктирлі ырғақ, триоль сияқты күрделі элементтер енгізіледі. Бұл оқушылардың ырғақтық ойлауын біртіндеп дамытуға мүмкіндік береді.

Метрономмен жұмыс жасау – ритмдік тұрақтылықты қалыптастырудың тиімді құралы. Оқушылар белгілі бір темпте жаттығулар орындау арқылы уақыт өлшемін дәл сақтауға үйренеді. Сонымен қатар, метрономды әртүрлі жылдамдықта қолдану темп сезімін жетілдіреді.

Ритмикалық диктанттар ритмдік естуді дамытуда ерекше орын алады. Мұғалім орындаған ырғақты тыңдап, оны ноталық түрде жазу оқушылардың есту, есте сақтау және талдау қабілеттерін қатар дамытады. Алғашында қысқа және қарапайым үлгілер ұсынылып, кейін біртіндеп күрделендіріледі.

Сөйлеу және тілдік ритмді қолдану әдісі де тиімді болып табылады. Буындарға бөлу, әлең жолдарын ырғақпен айту арқылы оқушылар ритмді тілдік құрылыммен байланыстыра қабылдайды. Бұл әсіресе бастауыш деңгейдегі білім алушылар үшін нәтижелі.

Музыкалық ойындар мен импровизация ритмдік сезімді дамытудың маңызды құралдары. Мысалы, “ритмді қайтала”, “ритмді жалғастыр”, “сұрақжауап” түріндегі жаттығулар оқушылардың белсенділігін арттырып, шығармашылық қабілетін дамытады. Импровизация барысында оқушылар өз ритмдерін құрастырып, орындап үйренеді.

Ансамбльдік орындау (топпен жұмыс) ритмдік үйлесімділікті қалыптастырады. Оқушылар бір-бірін тыңдап, ортақ темп пен ырғақты сақтауға үйренеді. Бұл әдіс әсіресе вокалдық топтарда және хорда өте маңызды.

Цифрлық технологияларды қолдану да ритмдік естуді дамытуда тиімді. Арнайы қосымшалар мен бағдарламалар арқылы интерактивті жаттығулар орындау оқушылардың қызығушылығын арттырып, өздігінен жұмыс жасауға мүмкіндік береді.

Ритмдік есту қабілетін дамыту – жүйелі, көпқырлы және тәжірибеге бағытталған үдеріс. Әртүрлі әдістерді кешенді қолдану арқылы оқушылардың ырғақтық сезімі жетіліп, музыкалық орындаушылық сапасы артады.

Ритмдік естуді дамытуда **көпдеңгейлі тапсырмалар жүйесін** қолдану тиімді. Мысалы, бастапқы деңгейде оқушылар тек тыңдап, қайталайды; орта деңгейде – тыңдап, жазып және талдайды; жоғары деңгейде – өз бетінше ритм құрастырып, импровизация жасайды. Мұндай сатылы жұмыс оқушылардың біртіндеп күрделенген дағдыларды меңгеруіне мүмкіндік береді.

Ритмдік үлгілерді визуализациялау әдісі де маңызды. Ноталық жазбамен қатар, графикалық белгілер (сызықтар, нүктелер, схемалар) арқылы ритмді көрсету оқушылардың түсінуін жеңілдетеді. Бұл әсіресе көрнекі қабылдауы жақсы дамыған оқушылар үшін тиімді.

Синхронды және асинхронды орындау жаттығулары ритмдік тұрақтылықты нығайтады. Синхронды орындауда оқушылар бір уақытта бірдей ритмді орындайды, ал асинхронды орындауда әр топ әртүрлі ритмдерді қатар орындайды. Бұл полиритмиялық сезімді дамытуға ықпал етеді.

Қателермен жұмыс (коррекциялық әдіс) ритмдік дағдыларды жетілдірудің маңызды бөлігі болып табылады. Мұғалім оқушының орындауындағы ритмдік дәлсіздіктерді анықтап, нақты түзету жолдарын ұсынады: баяулату, бәліктерге бәлу, қайталау. Бұл әдіс саналы меңгеруді қамтамасыз етеді.

Қорытындылай келе, ритмдік естуді дамыту тек жаттығулар жүйесімен шектелмей, оны ғылыми негізделген әдістемелік құрылым мен тиімді бағалау тетіктері арқылы ұйымдастыруды талап етеді. Осындай кешенді тәсіл оқушылардың музыкалық қабілеттерін жоғары деңгейде қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Классикалық және қазіргі заманғы шығармаларды қатар оқыту әдісі

Карменова Райхан Айтжанқызы

Атырау облысы білім беру басқармасының

Жылыой ауданы білім бөлімінің

"Т.Култумиев атындағы № 1 Құлсары балалар саз мектебі"

Коммуналдық мемлекеттік қазыналық кәсіпорны

Музыкалық шығармашылық — баланың эмоциялық әлемін қалыптастырудың қуатты құралы болып табылады. Психологиялық педагогикалық зерттеулерге сәйкес, музыка адамның ішкі сезімдерін оятып қана қоймай, оларды саналы түрде түсінуге, реттеуге және білдіруге мүмкіндік береді. Сондықтан музыкалық шығармашылық қызметін оқу-тәрбие үдерісіне енгізу — оқушылардың эмоциялық интеллектін дамытуда маңызды рөл атқарады.

Музыкалық шығармашылық барысында бала дыбыс, әуен, ырғақ арқылы өз сезімін жеткізеді. Бұл процесс эмоцияларды вербализациялауға дейінгі кезеңде ерекше тиімді, себебі бала кейде сөзбен жеткізе алмайтын ішкі күйін музыка арқылы білдіреді. Осы тұрғыда импровизация, әуен құрастыру, ырғақтық

композициялар жасау сияқты әрекеттер баланың эмоционалдық еркіндігін арттырады.

Эмоциялық дамудың негізгі компоненттері – эмоцияны тану, оны басқару және басқа адамдардың сезімдерін түсіну. Музыкалық шығармашылық осы компоненттердің барлығын қамтиды. Мысалы, белгілі бір музыкалық шығарманы орындау кезінде оқушы оның кәңіл-күйін (қуаныш, мұң, толқу) сезінеді, оны өз орындауында жеткізуге тырысады. Бұл эмпатиялық қабілеттің дамуына ықпал етеді.

Музыкалық-шығармашылық тапсырмаларды ұйымдастыруда келесі әдістер тиімді болып табылады:

–**Импровизация әдісі** – оқушыларға еркін түрде әуен немесе ырғақ құрастыру ұсынылады. Бұл әдіс эмоционалдық еркіндікті, өзін-өзі білдіру дағдысын қалыптастырады;

–**Ассоциациялық әдіс** – белгілі бір музыка тыңдатылып, оқушылардан оның қандай сезім тудыратынын, қандай бейне елестейтінін сипаттау сұралады;

–**Музыка және қозғалыс әдісі** – әуенге сәйкес қимыл жасау арқылы эмоцияны дене арқылы білдіру жүзеге асады;

–**Шығармашылық тапсырмалар** – “берілген кәңіл-күйге әуен құрастыр”, “музыканы жалғастыр”, “өз әніңді жаз” сияқты тапсырмалар оқушылардың эмоциялық белсенділігін арттырады.

Музыкалық шығармашылықтың тағы бір маңызды аспектісі – **рефлексия**. Сабак соңында оқушылар өздерінің қандай сезімде болғанын, қандай әсер алғанын талдайды. Бұл олардың эмоцияларын түсіну және басқару қабілетін дамытады.

Сонымен қатар, топтық шығармашылық жұмыстар (ансамбль, хор, бірлескен импровизация) әлеуметтік-эмоциялық дағдыларды қалыптастырады. Оқушылар бір-бірін тыңдауға, қолдауға, ортақ нәтижеге жетуге үйренеді.

Музыкалық шығармашылық баланың эмоциялық дамуына тікелей әсер ететін кешенді құрал болып табылады. Ол оқушының ішкі әлемін байытып, өзін-өзі тануына, эмоцияларын тиімді басқаруына және шығармашылық тұлға ретінде қалыптасуына мүмкіндік береді.

Музыкалық шығармашылық арқылы эмоциялық дамуды қамтамасыз ету белгілі бір психологиялық-педагогикалық заңдылықтарға сүйенеді. Біріншіден, баланың эмоциялық қабылдауы жас ерекшелігіне байланысты қалыптасады:

кіші жаста эмоциялар тікелей және бейнелі сипатта болса, жасөспірім кезеңде олар терең әрі саналы деңгейге өтеді. Осыған сәйкес музыкалық тапсырмалар да жас деңгейіне қарай сараланып берілуі тиіс.

Педагогикалық тұрғыдан маңызды қағидалардың бірі – **қауіпсіз эмоциялық орта қалыптастыру**. Оқушы өз сезімін еркін білдіре алатын, қателесуден қорықпайтын ортада ғана шығармашылық белсенділік танытады. Мұғалімнің қолдаушы, бағыттаушы рөлі бұл үдерісте шешуші мәнге ие.

Музыкалық шығармашылық барысында **ассоциациялық ойлау** мен **қиял** ерекше дамиды. Музыкалық образдарды елестету, оларды дыбыс арқылы бейнелеу – баланың ішкі эмоционалдық тәжірибесін байытады. Бұл процесс когнитивтік және эмоциялық дамудың өзара байланысын күшейтеді.

Музыкалық сабақтарда терапиялық элементтерді енгізу оқушылардың эмоциялық жағдайын тұрақтандыруға мүмкіндік береді.

Музыкалық терапия әдістері білім беру контекстінде жеңілдетілген түрде қолданылады және келесі бағыттарды қамтиды:

- баяу, тыныш әуендер арқылы релаксация жасау;
- тыныс алу жаттығуларын музыкамен үйлестіру;
- кәңіл-күйді кәтеретін ырғақты композициялар арқылы эмоционалдық белсенділікті арттыру;

Бұл тәсілдер оқушылардың стресс деңгейін төмендетіп, оқу процесіне оң эмоциялық фон қалыптастырады.

Музыкалық шығармашылық арқылы баланың эмоциялық дамуы

Қартбаева Нұржауған Ауданбайқызы

Атырау облысы білім беру басқармасының

Жылыой ауданы білім бөлімінің

"Т.Култумиев атындағы № 1 Құлсары балалар саз мектебі"

Коммуналдық мемлекеттік қазыналық кәсіпорны

Музыкалық шығармашылықтағы эмоциялық дамуды бағалау дәстүрлі академиялық бағалаудан өзгеше. Мұнда сандық кәрсеткіштермен қатар сапалық талдау маңызды рөл атқарады. Бағалау келесі бағыттар бойынша жүргізіледі:

- эмоцияны музыкалық орындауда жеткізу деңгейі;
- шығармашылық белсенділік және бастамашылдық;

- импровизация жасау қабілеті;
- музыкалық образды түсіну және интерпретациялау;
- рефлексия жасау дағдысы.

Бағалаудың тиімді құралдары ретінде бақылау, портфолио, өзін-өзі бағалау парақтары және мұғалімнің сипаттамалық пікірі қолданылады. Сонымен қатар, аудио және бейнежазбалар арқылы оқушының даму динамикасын талдау ұсынылады.

Музыкалық шығармашылық тек эмоциялық дамумен шектелмей, тұлғаның құндылықтық бағдарларын қалыптастыруға ықпал етеді. Музыка арқылы бала эстетикалық талғамды, ұлттық мәдениетке құрметті, рухани сезімдерді меңгереді. Әсіресе халық әндері мен классикалық шығармаларды шығармашылық тұрғыда игеру ұлттық-мәдени сәйкестікті нығайтады.

Сонымен қатар, шығармашылық әрекет барысында балада жауапкершілік, табандылық, өзін-өзі жетілдіруге ұмтылу сияқты тұлғалық қасиеттер қалыптасады. Бұл қасиеттер оның жалпы тұлғалық дамуына және әлеуметтік бейімделуіне оң әсер етеді.

Қорытындылай келе, музыкалық шығармашылық – баланың эмоциялық, психологиялық және тұлғалық дамуын қамтамасыз ететін кешенді педагогикалық құрал. Оны ғылыми негізде, жүйелі түрде қолдану білім беру сапасын арттырумен қатар, үйлесімді тұлға қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Музыкалық білім беру жүйесінде сахналық мәдениет пен орындаушылық сенімділік – кәсіби дайындықтың ажырамас құрамдас бөлігі болып табылады. Оқушының техникалық шеберлігі жоғары болғанымен, сахнада өзін еркін ұстай алмауы орындаудың жалпы сапасына кері әсер етуі мүмкін. Сондықтан бұл бағытта мақсатты педагогикалық жұмыс жүргізу қажет.

Сахналық мәдениет – бұл орындаушының сахнадағы мінез-құлқы, өзін-өзі ұстауы, көрерменмен байланыс орнатуы және шығарманы көркем жеткізу қабілеттерінің жиынтығы. Ал орындаушылық сенімділік – психологиялық тұрақтылық, қобалжуды басқару және өз мүмкіндігіне деген ішкі сеніммен сипатталады.

Бұл дағдыларды қалыптастыруда ең алдымен **психологиялық дайындық** маңызды рөл атқарады. Оқушыларға сахналық қобалжу – табиғи құбылыс екені

түсіндіріліп, оны басқару тәсілдері (тыныс алу жаттығулары, визуализация, өзін-өзі реттеу әдістері) үйретіледі. Бұл олардың эмоционалдық тұрақтылығын арттырады.

Сахналық тәжірибені жүйелі ұйымдастыру – тиімді әдістердің бірі. Ашық сабақтар, шағын концерттер, мектепішілік байқаулар арқылы оқушылар кезең-кезеңімен сахнаға шығып үйренеді. Жиі тәжірибе орындаушылық сенімділікті қалыптастырады.

Айнамен жұмыс жасау әдісі оқушының өзін сырт кәзбен бақылауына мүмкіндік береді. Бұл әдіс дене қимылын, мимикасын, сахналық қозғалысын түзетуге көмектеседі.

Бейнежазба талдау әдісі арқылы оқушы өз орындауын кәріп, сахнадағы мінез-құлқын, эмоциясын және орындау сапасын бағалай алады. Бұл рефлексия дағдысын дамытады.

Рөлдік ойындар және модельдеу әдісі

Оқушыларға “концерт жағдайын” модельдеу ұсынылады: сахнаға шығу, иілу, орындау, алғыс білдіру. Бұл нақты сахналық әрекеттерді алдын ала меңгеруге мүмкіндік береді.

Көркемдік интерпретацияны дамыту

Шығарманың мазмұнын түсіну, образ жасау, эмоцияны жеткізу сахналық сенімділікті арттырады. Оқушы шығарманы “сезініп” орындағанда, оның өзіндік сенімі күшейеді.

Кері байланыс және қолдау

Мұғалімнің қолдаушы пікірі, жетістікті атап өту, конструктивті ұсыныстар беру оқушының өзін-өзі бағалауына оң әсер етеді. Қателіктерді сын емес, даму мүмкіндігі ретінде қарастыру маңызды.

Балаларға саз сауатын үйретудің педагогикалық технологиялары

Тулегенова Даметкен Асембаевна
Атырау облысы білім беру басқармасының
Жылыой ауданы білім бөлімінің
"Т.Култумиев атындағы № 1 Құлсары балалар саз мектебі"
Коммуналдық мемлекеттік қазыналық кәсіпорны

Саз сауаты (музыкалық сауаттылық) – ноталық жазбаны түсіну, дыбысты есту және оны орындаумен ұштастыру қабілеттерінің жүйесі. Бұл дағдыларды қалыптастыруда заманауи педагогикалық технологияларды қолдану оқыту үдерісінің тиімділігін арттырып, білім алушылардың танымдық белсенділігін және шығармашылық әлеуетін дамытуға мүмкіндік береді.

Музыкалық білім беру жүйесінде педагогикалық технологиялар оқушының жеке ерекшеліктерін ескеруге, оқу материалын жүйелі меңгертуге және теория мен практиканы кіріктіруге бағытталады.

Осы тұрғыда төмендегі технологиялар тиімді нәтиже береді:

Дамыта оқыту технологиясы

Бұл технология оқушылардың ойлау қабілетін, музыкалық естуін және шығармашылық белсенділігін дамытуға бағытталған. Саз сауатын меңгеруде оқушыларға дайын ақпарат берілмей, проблемалық сұрақтар арқылы өздігінен қорытынды жасауға жетелейді. Мысалы, белгілі бір әуенді тыңдап, оның ладтық ерекшелігін өз бетімен анықтау.

Ойын технологиялары

Музыкалық ойындар арқылы ноталарды үйрену, ритмді меңгеру және интервалдарды ажырату жеңіл әрі қызықты әтеді. “Нотаны тап”, “Ритмді жалғастыр”, “Музыкалық домино” сияқты ойындар оқушылардың қызығушылығын арттырып, есте сақтау қабілетін жақсартады.

Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (АКТ)

Интерактивті тақта, мобильді қосымшалар, ноталық редакторлар (MuseScore, Flat.io) арқылы оқыту визуализацияны күшейтеді. Онлайн

жаттығулар, аудио-видео материалдар арқылы оқушылар өздігінен жұмыс істей алады және жедел кері байланыс алады.

Саралап оқыту технологиясы

Оқушылардың музыкалық қабілеттері әртүрлі болғандықтан, тапсырмаларды деңгейлеп беру маңызды. Бастапқы деңгейде – қарапайым ритмдер мен әуендер, жоғары деңгейде – күрделі диктанттар мен шығармашылық тапсырмалар ұсынылады.

Жобалық оқыту технологиясы

Оқушыларға шағын музыкалық жобалар (мысалы, өз әнін құрастыру, ноталық жинақ жасау) беру арқылы олардың зерттеушілік және шығармашылық қабілеттері дамиды. Бұл әдіс теориялық білімді практикада қолдануға мүмкіндік береді.

Интерактивті оқыту технологиясы

Топтық жұмыс, пікір алмасу, бірлескен орындау арқылы оқушылардың коммуникативтік дағдылары дамиды. Мысалы, бір топ ритм құрастырып, екінші топ оны орындайды.

Модульдік оқыту технологиясы

Саз сауаты белгілі бір модульдерге бөлініп (ырғақ, интервал, лад, тональдік), әр модуль жеке меңгеріледі. Бұл материалды жүйелі түрде игеруге мүмкіндік береді.

Критериалды бағалау технологиясы

Оқушылардың жетістіктері нақты критерийлер арқылы бағаланады: нотаны дұрыс оқу, ритмді сақтау, интонациялық дәлдік, шығармашылық деңгей. Бұл әдіс бағалаудың объективтілігін қамтамасыз етеді.

Балаларға саз сауатын үйретуде педагогикалық технологияларды кешенді және жүйелі қолдану оқу үдерісінің сапасын арттырады. Заманауи әдістер оқушылардың музыкалық ойлауын дамытып, олардың теориялық білімін практикалық дағдылармен ұштастыруға мүмкіндік береді. Нәтижесінде, музыкалық сауаты жоғары, шығармашылық тұрғыдан дамыған тұлға қалыптасады.

Күйсандық аспабында орындаушылық дағдыларды қалыптастыру және дамыту әдістемесі

Ганибаев Жанхожа Бахытович
Атырау облысы білім беру басқармасының
Жылыой ауданы білім бөлімінің
"Т.Култумиев атындағы № 1 Құлсары балалар саз мектебі"
Коммуналдық мемлекеттік қазыналық кәсіпорны

Күйсандық (фортепиано) аспабында орындаушылық дағдыларды қалыптастыру – көпқырлы, кезеңдік және ғылыми негізделген педагогикалық үдеріс. Ол техникалық шеберлікпен қатар музыкалық есту, көркемдік ойлау, интерпретациялық мәдениет және моторлық координацияның үйлесімді дамуын талап етеді. Сондықтан оқыту әдістемесі кешенді сипатта құрылуы тиіс.

Күйсандықта орындаушылық дағдыларды дамыту ең алдымен **дұрыс отырғызу (посадка) және қол қою (постановка рук)** негізінен басталады. Оқушының дене қалпы, саусақтардың иілісі, білектің еркін қозғалысы – дыбыс сапасына тікелей әсер ететін факторлар. Бастапқы кезеңде бұл дағдыларды қалыптастыруға ерекше назар аударылады, себебі қате қалыптасқан техника кейін түзетуге қиындық туғызады.

Орындаушылық шеберліктің негізі – **техникалық дағдыларды жүйелі дамыту**. Бұл бағытта гаммалар, арпеджиолар, этюдтер арқылы саусақтардың икемділігі, жылдамдығы және дәлдігі жетілдіріледі. Техникалық жаттығулар тек механикалық қайталау емес, дыбыс сапасын бақылаумен, динамика мен артикуляцияны сақтай отырып орындалуы тиіс.

Интонациялық-есту және дыбыс мәдениетін қалыптастыру – маңызды бағыттардың бірі. Оқушы әр дыбыстың сапасын, ұзақтығын, динамикалық реңктерін сезіне отырып орындауға үйренеді. Бұл үшін мұғалім үлгі көрсетіп, оқушының орындауын талдап, нақты түзетулер енгізеді.

Күйсандықта орындаушылық дағдыларды дамытуда **баяу темпте жұмыс жасау әдісі** ерекше тиімді. Қиын шығармаларды алдымен баяу қарқында орындау арқылы әрбір дыбыстың дәлдігі мен саусақтардың қозғалысы бақыланады. Кейін біртіндеп темп жылдамдатылады.

Фразалау және музыкалық ойды жеткізу әдісі оқушының кәркемдік деңгейін арттырады. Музыкалық сөйлемдерді дұрыс бөлу, кульминацияны анықтау, тыныс алу (музыкалық фраза ішіндегі) – орындаушылық мәдениеттің маңызды элементтері.

Бөліктерге бөліп үйрену әдісі (фрагменттік жұмыс) күрделі шығармаларды меңгеруде тиімді. Шығарма шағын бөлімдерге бөлініп, әр бөлік жеке-жеке меңгеріледі, кейін біріктіріледі.

Екі қолды үйлестіру (координация) әдісі – күйсандық орындаушылығының негізгі ерекшеліктерінің бірі. Алдымен әр қол бөлек үйреніліп, кейін біртіндеп біріктіріледі. Бұл әдіс әсіресе бастапқы деңгейде маңызды.

Педальмен жұмыс жасау әдістемесі дыбыс бояуын (тембрін) байытуға бағытталған. Оқушы педальді дұрыс уақытында басу және жіберу арқылы музыкалық фразаны толық жеткізуді үйренеді.

Көркемдік интерпретация әдісі оқушының шығармашылық қабілетін дамытады. Шығарманың стилін, авторлық ерекшелігін, тарихи контекстін түсіну арқылы оқушы өз орындау нұсқасын қалыптастырады.

Өзіндік жұмыс және рефлексия – орындаушылық шеберлікті жетілдірудің маңызды бөлігі. Оқушы өз орындауын тыңдап, қателерін анықтап, түзетуге дағдыланады. Бұл үшін аудио/видео жазбаларды қолдану тиімді.

Қорытындылай келе, күйсандық аспабында орындаушылық дағдыларды қалыптастыру – жүйелі жаттығуларды, ғылыми негізделген әдістерді және шығармашылық тәсілдерді үйлестіруді талап ететін күрделі педагогикалық процесс. Осы әдістемені тиімді қолдану нәтижесінде оқушылардың техникалық және кәркемдік деңгейі жоғарылап, кәсіби орындаушылық қабілеті қалыптасады.

Қазіргі музыкалық білім беру кеңістігінде күйсандық сабағын ұйымдастыруда инновациялық әдістер мен цифрлық технологияларды қолдану оқыту сапасын арттырудың маңызды факторы болып табылады. Бұл тәсілдер оқушылардың қызығушылығын күшейтіп қана қоймай, олардың орындаушылық дағдыларын тиімді әрі жедел дамытуға мүмкіндік береді.

Күйсандық сабағында **цифрлық платформаларды қолдану** (Synthesia, Flowkey, Simply Piano) ноталық мәтінді визуалды түрде қабылдауды жеңілдетеді. Мұндай бағдарламаларда дыбыс пен нота қозғалысы синхронды көрсетіліп, оқушының көру және есту арқылы қатар меңгеруіне жағдай

жасалады. Сонымен қатар, бұл қосымшалар жедел кері байланыс беріп, қателерді түзетуге көмектеседі.

Аудио және бейне талдау әдісі орындаушылық сапаны арттыруда тиімді. Оқушылар өз орындауын жазып, кейін тыңдау немесе көру арқылы техникалық және көркемдік қателерін анықтайды. Бұл әдіс рефлексия дағдысын қалыптастырып, өзін-өзі жетілдіруге бағыттайды.

Интерактивті оқыту әдістері күйсандық сабағында оқушылардың белсенділігін арттырады. Мысалы, “тыңда және анықта”, “қатені тап”, “әуенді жалғастыр” сияқты тапсырмалар арқылы оқушының музыкалық ойлауы дамиды. Топтық жұмыс форматында оқушылар бір-біріне кеңес беріп, бірлескен талдау жүргізе алады.

Геймификация (ойын элементтерін енгізу) әдісі әсіресе бастауыш деңгейде тиімді. Ұпай жинау, деңгейден өту, жарыс элементтері арқылы оқушылардың мотивациясы артады. Бұл әдіс жаттығуларды қызықты әрі нәтижелі етеді.

Флипед класс (аударылған сабақ) әдісін қолдану арқылы оқушылар үйде бейнесабақтарды қарап, теориялық материалды алдын ала меңгереді, ал сабақта практикалық орындауға көбірек уақыт бөлінеді. Бұл әдіс жеке жұмыс пен сабақтағы уақытты тиімді үйлестіруге мүмкіндік береді.

Сараланған және дараланған оқыту цифрлық құралдар арқылы оңай жүзеге асады. Әр оқушы өзінің деңгейіне сәйкес тапсырмалар алып, жеке қарқында жұмыс істей алады. Бұл оқыту сапасын арттырып, әр оқушының мүмкіндігін толық ашуға жағдай жасайды.

Онлайн-концерттер мен цифрлық портфолио ұйымдастыру оқушылардың сахналық тәжірибесін кеңейтеді. Оқушылар өз орындауларын онлайн форматта ұсынып, шығармашылық жетістіктерін жинақтайды. Бұл олардың өзін-өзі бағалауына және кәсіби бағдарлануына ықпал етеді.

Қорытындылай келе, күйсандық сабағында инновациялық әдістер мен цифрлық технологияларды жүйелі қолдану оқушылардың техникалық шеберлігін ғана емес, сонымен қатар олардың шығармашылық, аналитикалық және рефлексивтік қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді. Бұл заманауи білім беру талаптарына толық сәйкес келетін тиімді педагогикалық бағыт болып табылады.

Скрипкада ойнауда үйретудегі заманауи технологиялар

**Демеуова Гульнара Кенжековна Скрипка
мамандығы мұғалімі**

Атырау облысы білім беру басқармасының

Жылыой ауданы білім бөлімінің

"Т.Култумиев атындағы № 1 Құлсары балалар саз мектебі"

Коммуналдық мемлекеттік қазыналық кәсіпорны

Скрипкада ойнауды үйрету үдерісі жоғары дәлдікті, есту сезімін, моторлық координацияны және кәркемдік интерпретацияны талап етеді. Қазіргі білім беру жағдайында бұл дағдыларды тиімді қалыптастыру үшін заманауи педагогикалық және цифрлық технологияларды қолдану ерекше маңызға ие. Олар оқыту процесін дараландыруға, визуализацияны күшейтуге және жедел кері байланыс алуға мүмкіндік береді.

Скрипка сабағында қолданылатын заманауи технологиялар ең алдымен **цифрлық оқыту құралдарына** негізделеді. Мысалы, Trala, Violin Lab, Yousician сияқты платформалар оқушының орындауын тыңдап, интонация мен ритм бойынша автоматты бағалау жүргізеді. Бұл оқушыға нақты қателерін анықтап, түзетуге мүмкіндік береді.

Тюнер және метроном қосымшалары (Soundcorset, TonalEnergy) скрипкада интонациялық дәлдік пен ырғақ тұрақтылығын қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Скрипка – пернелері жоқ аспап болғандықтан, дыбыс биіктігін дәл табу ерекше қиындық тудырады. Сондықтан тюнер арқылы өзін-өзі бақылау әдісі өте тиімді.

Бейнеанализ технологиясы

Оқушы өз орындауын бейнежазбаға түсіріп, кейін талдау арқылы дене қалпы, қол қозғалысы, ысқыш жүргізу (штрих) техникасындағы қателерді анықтай алады. Бұл әдіс өзіндік рефлексияны дамытады.

Визуализация және анимациялық әдістер

Кейбір бағдарламаларда саусақтардың орналасуы, ысқыш бағыты графикалық түрде кәрсетіледі. Бұл әсіресе бастапқы деңгейде дұрыс позицияны меңгеруге көмектеседі.

Онлайн оқыту және гибриді формат

Zoom, Google Meet платформалары арқылы қашықтан сабақ өткізу мүмкіндігі оқытуды икемді етеді. Мұғалім бейнебайланыс арқылы түзету енгізіп, тапсырмалар береді. Сонымен қатар, жазылған бейнесабақтар оқушының материалды бірнеше рет қайталап меңгеруіне мүмкіндік береді.

Интерактивті ноталық бағдарламалар (MuseScore, SmartMusic)

Бұл құралдар ноталық мәтінді тыңдау, баяулату, бөліктерге бөлу арқылы үйренуді жеңілдетеді. Оқушы өзіне ыңғайлы темпте жұмыс істей алады.

Геймификация элементтері

Ұпай жинау, деңгейден өту, марапат алу сияқты ойын элементтері оқушылардың мотивациясын арттырады. Бұл әсіресе кіші жастағы оқушылар үшін тиімді.

Сараланған оқыту технологиясы

Цифрлық платформалар арқылы әр оқушыға жеке бағдарлама құруға болады. Бір оқушыға интонацияға арналған жаттығулар көбірек берілсе, екіншісіне ритм немесе штрих техникасы ұсынылады.

Виртуалды ансамбль және жазба технологиялары

Оқушылар өз партиясын жазып, кейін басқа орындаушылармен біріктірілген түрде тыңдай алады. Бұл ансамбльдік ойлауды және тыңдау мәдениетін дамытады.

Скрипкада ойнауды үйретуде заманауи технологияларды қолдану оқыту үдерісін сапалы жаңа деңгейге көтереді. Олар оқушылардың техникалық дағдыларын жетілдіріп қана қоймай, өзіндік жұмыс, талдау және шығармашылық қабілеттерін дамытуға кең мүмкіндік береді.

Скрипкада ойнауды үйретуде заманауи технологияларды тиімді қолдану үшін оқыту үдерісі нақты кезеңдерге негізделген әдістемелік модель бойынша ұйымдастырылуы тиіс. Бұл модель техникалық, есту және көркемдік дағдыларды бірізділікпен қалыптастыруға бағытталады.

Бастапқы кезең (инициализация)

Бұл кезеңде оқушы аспаппен танысып, негізгі техникалық элементтерді меңгереді: дұрыс тұру (постановка), скрипканы ұстау, ысқышты жүргізу, ашық ішектерде дыбыс шығару. Заманауи технологиялар (бейнесабақтар, визуализация құралдары) арқылы дұрыс позицияны қалыптастыру жеңілдейді. Бұл кезеңде басты мақсат – дұрыс дағдыны бастапқыдан қалыптастыру.

Негізгі кезең (дағдыларды қалыптастыру)

Оқушылар саусақтардың орналасуын, қарапайым гаммалар мен жаттығуларды меңгереді. Тюнер, метроном және интерактивті қосымшалар арқылы интонация мен ритм дәлдігі қалыптасады. Бұл кезеңде тұрақты жаттығу мен өзіндік бақылау маңызды.

Дамыту кезеңі (күрделендіру)

Бұл кезеңде штрихтар (legato, staccato, détaché), динамика, фразалау элементтері енгізіледі. Оқушылар күрделі шығармаларды меңгеріп, музыкалық образды жеткізуге үйренеді. Бейнеанализ және аудио жазбалар арқылы орындау сапасы терең талданады.

Шығармашылық кезең (интерпретация және орындаушылық мәдениет)

Оқушы шығарманың мазмұнын түсініп, өз интерпретациясын қалыптастырады. Онлайн концерттер, жазба технологиялары және виртуалды ансамбльдер арқылы сахналық тәжірибе кеңейтіледі.

Скрипка сабағында қателерді түзету және кері байланыс жүйесі

Заманауи технологиялар оқытудағы қателерді жедел анықтауға және түзетуге мүмкіндік береді. Бұл үдеріс келесі бағыттарда жүзеге асырылады:

- интонациялық қателерді анықтау** (тюнер арқылы нақты дыбыс биіктігін бақылау);
- ритмдік дәлсіздіктерді түзету** (метроном және ритм қосымшалары арқылы);
- техникалық қателерді талдау** (бейнежазба арқылы қол, ысқыш қозғалысын қарастыру);
- мұғалімнің жедел кері байланысы** (онлайн платформалар арқылы).

Кері байланыс жүйелі, нақты және түсінікті болуы тиіс. Мұғалім тек қателікті көрсетіп қана қоймай, оны түзету жолдарын да ұсынуы қажет.

Скрипкада орындаушылық дағдыларды дамытуда өзіндік жұмыс ерекше маңызға ие. Заманауи технологиялар бұл үдерісті тиімді ұйымдастыруға мүмкіндік береді:

- жеке оқу жоспарын құру;
- күнделікті жаттығуларды цифрлық құралдармен орындау;
- аудио/видео жазбалар арқылы өзін-өзі бақылау;
- онлайн ресурстар арқылы қосымша материалдарды меңгеру.

Өзіндік жұмыс барысында оқушыда жауапкершілік, тәртіп және өзін-өзі дамыту дағдылары қалыптасады.

Қорытындылай келе, скрипкада ойнауды үйретуде заманауи технологияларды әдістемелік тұрғыдан дұрыс ұйымдастыру оқушылардың орындаушылық шеберлігін сапалы деңгейде қалыптастыруға мүмкіндік береді. Бұл тәсілдер музыкалық білім берудің сапасын арттырып, заманауи талаптарға сай кәсіби тұлға тәрбиелеуге бағытталған.

**Баян аспабының орындаушылық мектебі:
ұлттық мектептер мен дәстүрлер”**

**Тайпакова Айнур Уйшикбаевна
Атырау облысы білім беру басқармасының
Жылыой ауданы білім бөлімінің
"Т.Култумиев атындағы № 1 Құлсары балалар саз мектебі"
Коммуналдық мемлекеттік қазыналық кәсіпорны**

Баян аспабының орындаушылық мектебі – белгілі бір тарихи-мәдени ортада қалыптасқан орындаушылық дәстүрлердің, техникалық тәсілдердің және кәркемдік принциптердің жиынтығы. Әртүрлі ұлттық мектептер баян орындаушылығының өзіндік ерекшеліктерін айқындап, аспаптың даму эволюциясына елеулі ықпал етті. Бұл мектептер тек техникалық шеберлікпен ғана емес, музыкалық ойлау, интерпретация және стильдік бағыттарымен ерекшеленеді.

Баян орындаушылығының қалыптасуы Еуропа мен ТМД елдерінде қарқынды дамыды. Әсіресе орыс, еуропалық және ұлттық аймақтық мектептер баян өнерінің кәсіби деңгейге көтерілуіне негіз болды.

Орыс баян мектебі

Орыс баян мектебі – баян өнеріндегі ең ықпалды бағыттардың бірі. Бұл мектеп академиялық бағытта дамып, орындаушылық техникаға, дыбыс сапасына және күрделі репертуарды меңгеруге басымдық береді. Орыс мектебінің ерекшелігі – полифониялық ойлау, кең диапазонды пайдалану, динамикалық мүмкіндіктерді толық ашу. Көптеген кәсіби орындаушылар мен педагогтар осы мектеп негізінде қалыптасқан.

Еуропалық баян мектебі

Еуропада баян (аккордеон) орындаушылығы әртүрлі стильдік бағыттармен дамыды. Француз мектебі – жеңіл, әсем, вальстік стильмен ерекшеленсе, неміс мектебі – құрылымдық дәлдік пен тәртіпке негізделген. Италиян мектебі – техникалық жылдамдық пен виртуоздыққа басымдық береді. Бұл мектептердің барлығы баян аспабының кәркемдік мүмкіндіктерін кеңейтті.

Қазақ баян мектебі

Қазақстандағы баян орындаушылығы ұлттық музыкалық дәстүрлермен тығыз байланысты дамыды. Қазақ баян мектебінің ерекшелігі – халық әндері мен күйлерін баянға лайықтап орындау, ұлттық әуеннің интонациялық табиғатын сақтау. Бұл мектепте орындаушы тек техникалық шебер ғана емес, ұлттық музыкалық мәдениетті жеткізуші ретінде қалыптасады.

Қазақ баян мектебінде домбыра күйлерін баянға түсіру, халық әндерін әңдеу кеңінен қолданылады. Бұл ұлттық колоритті сақтай отырып, баян аспабының мүмкіндіктерін жаңа деңгейге көтереді.

Орындаушылық дәстүрлердің сабақтастығы

Баян мектептерінің дамуы ұстаз-шәкірт дәстүрі арқылы жүзеге асады. Әрбір орындаушы белгілі бір мектептің әкілі ретінде оның әдістемелік және кәркемдік қағидаларын жалғастырады. Бұл сабақтастық музыкалық мәдениеттің сақталуын қамтамасыз етеді.

Қазіргі кезеңдегі интеграция үрдісі

Бүгінгі таңда ұлттық мектептер бір-бірімен өзара ықпалдасып, синтезделген бағытта дамуда. Орындаушылар әртүрлі стильдерді біріктіріп, жаңа интерпретациялық тәсілдерді қолданады. Бұл баян өнерінің жаһандық деңгейде дамуына ықпал етеді.

Баян аспабының орындаушылық мектебі – ұлттық мәдениеттердің өзара ықпалдасуының нәтижесінде қалыптасқан күрделі құбылыс. Әртүрлі мектептердің ерекшеліктерін меңгеру орындаушының кәсіби деңгейін арттырып, оның музыкалық ойлауын кеңейтеді.

Баян аспабында орындаушылық шеберлікті қалыптастыру белгілі бір әдістемелік қағидаларға сүйенеді. Бұл қағидалар техникалық дайындықты, музыкалық естуді, кәркемдік ойлауды және орындаушылық мәдениетті кешенді дамытуға бағытталған.

Ең алдымен, **орындаушылық аппаратты қалыптастыру** маңызды. Бұл – дұрыс отырғызу, аспапты ұстау, оң және сол қолдың үйлесімді жұмысы, мех (ауа қапшығы) қозғалысын басқару. Мех техникасы баян орындаушылығының негізгі ерекшелігі болып табылады, себебі дыбыс динамикасы мен экспрессиясы тікелей мех қозғалысына байланысты.

Техникалық дағдыларды дамыту әдістемесі

Баян орындаушылығында саусақтардың икемділігі мен дәлдігі ерекше мәнге ие. Бұл үшін гаммалар, арпеджиолар, этюдтер жүйелі түрде орындалады. Сонымен қатар, әртүрлі штрихтарды (legato, staccato, акцент) меңгеру техникалық шеберлікті арттырады.

Екі қолдың координациясын дамыту

Баян аспабында оң қол әуенді, сол қол аккомпанементті орындайды. Сондықтан екі қолдың тәуелсіз әрі үйлесімді жұмысын қалыптастыру – негізгі міндеттердің бірі. Бұл үшін арнайы жаттығулар мен қарапайым пьесалар қолданылады.

Мех техникасын жетілдіру әдістері

Мехті дұрыс басқару дыбыстың сапасын анықтайды. Оқушыларға мехтің ашылу-жабылу жылдамдығын, қысымын, бағыт өзгерісін сезіну үйретіледі. Бұл динамика мен фразалауды дұрыс жеткізуге мүмкіндік береді.

Репертуарды кезеңдік таңдау

Оқушылардың деңгейіне сәйкес репертуар таңдау әдістемелік тұрғыдан маңызды. Алғашқы кезеңде қарапайым халық әндері мен жеңіл пьесалар ұсынылса, кейін күрделі классикалық және заманауи шығармалар енгізіледі.

Ұлттық дәстүрлерді оқытудағы әдістемелік ерекшеліктер

Қазақ баян мектебінде ұлттық музыкалық материалды меңгерту ерекше орын алады. Бұл бағытта келесі әдістер тиімді:

– **күйлерді адаптациялау** – домбыра күйлерін баянға лайықтап орындау; – **ұлттық интонацияны сақтау** – әуеннің табиғи дыбысталуын бұзбай жеткізу; – **ауызша дәстүр элементтері** – тыңдау арқылы үйрену, қайталау әдісі; – **ритмдік ерекшеліктерді меңгеру** – қазақ музыкасына тән еркін ырғақты сезіну.

Бұл әдістер оқушылардың ұлттық мәдениетке деген құрметін қалыптастырып, олардың музыкалық дүниетанымын кеңейтеді.

Бұл үрдістер баян өнерінің заманауи талаптарға бейімделуін қамтамасыз етеді. Қорытындылай келе, баян аспабының орындаушылық мектебі – ұлттық дәстүр мен заманауи педагогикалық әдістердің үйлесімді бірлігі. Оны тиімді меңгеру арқылы оқушылар жоғары деңгейдегі кәсіби орындаушы ретінде қалыптасып, ұлттық және әлемдік музыкалық мәдениетті игеруге мүмкіндік алады.

**Прима қобызда жеке және топтық
жұмыстарды ұйымдастыру**

РЗАХАНОВА БҰЛБҰЛ РЗАХАНҚЫЗЫ

Прима қобыз мұғалімі

Атырау облысы білім беру басқармасының

Жылыой ауданы білім бөлімінің

"Т.Култумиев атындағы № 1 Құлсары балалар саз мектебі"

Коммуналдық мемлекеттік қазыналық кәсіпорны

Қазақтың дәстүрлі музыкалық мәдениетінде қобыз аспабы ерекше орын алады. Қобыз – ұлттық музыкалық өнердің терең философиялық және көркемдік мазмұнын жеткізетін көне аспаптардың бірі. Қазіргі музыкалық білім беру жүйесінде қобыздың әртүрлі түрлері оқытылады, олардың ішінде прима қобыз – кәсіби орындаушылықта кең қолданылатын аспап.

Прима қобызды меңгеру барысында оқушылардың музыкалық қабілетін дамыту, орындаушылық мәдениетін қалыптастыру және шығармашылық ойлауын жетілдіру маңызды міндеттердің бірі болып табылады. Осы мақсатта оқу үдерісінде жеке сабақтар мен топтық жұмыстарды үйлесімді ұйымдастыру ерекше мәнге ие.

Жеке сабақтар орындаушылық техника мен музыкалық материалды терең меңгеруге мүмкіндік берсе, топтық жұмыстар ансамбльдік орындау мәдениетін қалыптастырып, оқушылардың өзара әрекеттесуін дамытады. Сондықтан прима қобызды оқытуда бұл екі тәсілді ғылыми-әдістемелік тұрғыдан дұрыс ұйымдастыру маңызды педагогикалық мәселе болып табылады.

Жеке сабақ – музыкалық білім беру жүйесіндегі негізгі оқыту формаларының бірі. Бұл сабақ түрі оқушының жеке қабілетін ескеріп, оның орындаушылық дағдыларын жүйелі түрде дамытуға мүмкіндік береді.

Жеке сабақ барысында мұғалім төмендегі бағыттарға ерекше назар аударады:

1. Дұрыс отырыс және аспапты ұстау техникасы Прима қобызда ойнау кезінде орындаушының дене қалпы, аспапты дұрыс ұстауы және ысқышты жүргізу техникасы маңызды рөл атқарады. Мұғалім оқушыға қол мен саусақтардың қозғалысын, ысқышты басқару тәсілдерін жеке-жеке түсіндіреді.

2. Интонациялық дәлдік және музыкалық есту қабілеті Қобыз орындаушылығының негізгі ерекшеліктерінің бірі – таза интонация. Жеке сабақта оқушының дыбыс тазалығын дамыту мақсатында гаммалар, этюдтер және қысқа жаттығулар орындалады.

3. Орындаушылық техника Техникалық шеберлікті дамыту үшін келесі элементтер жүйелі түрде жаттығады: ысқыш жүргізу техникасы; саусақтардың икемділігі; позицияларды ауыстыру; динамикалық реңктерді орындау.

4. Музыкалық шығарманы талдау Жеке сабақта шығарманың құрылымы, стильдік ерекшелігі және көркемдік мазмұны талданады. Мұғалім оқушыға музыкалық образды түсіндіріп, оны орындаудағы көркемдік тәсілдерді көрсетеді.

Осылайша жеке сабақ оқушының кәсіби орындаушылық қабілетін қалыптастырудың негізгі педагогикалық құралы болып табылады.

Топтық жұмыс – музыкалық білім беруде оқушылардың өзара әрекеттесуін арттыратын маңызды педагогикалық әдіс. Бұл әдіс әсіресе ансамбльдік орындау мәдениетін қалыптастыруда тиімді.

Топтық сабақтарда келесі жұмыс түрлері ұйымдастырылады:

Ансамбльдік орындау

Ансамблде ойнау оқушылардың музыкалық есту қабілетін, ырғақ сезімін және бірлесіп орындау мәдениетін дамытады. Мұнда әр орындаушы өзінің партиясын орындаумен қатар, жалпы музыкалық құрылымды сезінуге үйренеді.

Бірлескен жаттығулар

Оқушылар бірге гамма, ритмдік жаттығулар және шағын музыкалық фразаларды орындайды. Бұл тәсіл синхрондылық пен ансамбльдік үйлесімділікті қалыптастырады.

Өзара тыңдау және талдау

Топтық жұмыста оқушылар бір-бірінің орындауын тыңдап, пікір білдіреді. Мұндай талдау орындаушылық мәдениетті дамытуға және сын тұрғысынан ойлауға мүмкіндік береді.

Музыкалық ойындар мен шығармашылық тапсырмалар

Музыкалық-педагогикалық тәжірибеде топтық шығармашылық тапсырмалар кең қолданылады.

Прима қобызда жеке және топтық жұмыстарды тиімді ұйымдастыру үшін оқыту процесі ғылыми-әдістемелік негізде жүйелі түрде жоспарлануы қажет.

Музыкалық педагогикада орындаушылық шеберлікті қалыптастыру тек техникалық жаттығулармен ғана шектелмейді, ол оқушының музыкалық ойлауын, эстетикалық талғамын және шығармашылық белсенділігін дамытуға бағытталуы тиіс.

Ең алдымен оқыту барысында жүйелілік және бірізділік принципін сақтау маңызды. Әр сабақта оқушының техникалық дағдылары біртіндеп күрделеніп отыруы қажет. Бастапқы кезеңде қарапайым жаттығулар мен шағын әуендер орындалса, кейін күрделі музыкалық шығармаларға көшу ұсынылады. Мұндай тәсіл оқушының орындаушылық сенімділігін қалыптастырады.

Прима қобызды меңгеруде дыбыс сапасына ерекше көңіл бөлу қажет.

Қобыздың тембрлік ерекшелігі орындаушының ысқыш жүргізу техникасына және саусақтардың дәл орналасуына тікелей байланысты. Сондықтан сабақ барысында мұғалім оқушының дыбыс шығару мәдениетін үнемі бақылап, түзетіп отыруы тиіс.

Топтық жұмыстарды ұйымдастыру кезінде ансамбльдік үйлесімділікке назар аудару қажет. Әр оқушы өзінің партиясын орындаумен қатар, жалпы ансамбльдің дыбыстық балансын сезінуге үйренуі тиіс. Бұл мақсатта синхронды жаттығулар, ритмдік тапсырмалар және шағын ансамбльдік шығармалар қолдану тиімді.

Сонымен қатар оқыту барысында тыңдау мәдениетін қалыптастыру маңызды. Оқушылар кәсіби қобызшылардың орындауындағы шығармаларды тыңдап, олардың орындаушылық ерекшеліктерін талдауы қажет. Мұндай жұмыс оқушылардың музыкалық талдау қабілетін дамытады және көркемдік түсінігін кеңейтеді.

Прима қобыз сабағында шығармашылық элементтерді енгізу де тиімді нәтижелер береді. Мысалы, шағын импровизация тапсырмалары, белгілі бір әуенді әртүрлі динамикада орындау немесе ансамбльдік вариациялар жасау оқушылардың музыкалық қиялын дамытады.

Қорыта айтқанда, прима қобызда жеке және топтық жұмыстарды ғылыми негізде ұйымдастыру орындаушылық шеберлікті дамытуға, музыкалық мәдениетті қалыптастыруға және ұлттық музыкалық мұраны тиімді меңгеруге мүмкіндік береді.

Мұндай әдістемелік жүйе оқушылардың кәсіби музыкалық қабілеттерін жан-жақты дамытуға бағытталған тиімді педагогикалық құрал болып табылады. Жеке сабақтар барысында оқушының жауапкершілік сезімі, еңбекқорлығы және өзіндік тәртібі қалыптасады. Музыкалық шығарманы меңгеру үшін жүйелі жаттығу, шыдамдылық және тұрақты жұмыс қажет. Бұл қасиеттер оқушының тұлғалық дамуына оң әсер етеді. Сонымен қатар жеке сабақтарда мұғалім мен оқушы арасындағы шығармашылық байланыс орнап, оқыту процесі нәтижелі жүзеге асады.

Топтық жұмыстардың тәрбиелік мәні де ерекше. Ансамбльде орындау барысында оқушылар бір-бірін тыңдауға, өзара келісімге келуге және ортақ музыкалық нәтижеге ұмтылуға үйренеді. Бұл қасиеттер ұжымдық мәдениетті, жауапкершілікті және өзара сыйластықты қалыптастырады.

Сонымен қатар топтық сабақтарда оқушылардың коммуникативтік дағдылары дамиды. Бірлескен музыкалық әрекет барысында олар музыкалық идеяларды талқылап, өз пікірлерін білдіруге және шығармашылық шешімдер қабылдауға дағдыланады. Мұндай тәжірибе оқушылардың шығармашылық белсенділігін арттырады.

Прима қобызды оқыту барысында ұлттық музыка үлгілерін қолдану да үлкен тәрбиелік маңызға ие. Қазақтың халық күйлері мен дәстүрлі әуендерін орындау арқылы оқушылар халықтың тарихи-мәдени мұрасымен танысып, ұлттық өнерге деген құрметі қалыптасады.

Осы тұрғыдан алғанда, прима қобызда жеке және топтық жұмыстарды ұйымдастыру музыкалық білім берудің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Бұл процесс оқушылардың орындаушылық қабілетін ғана емес,

сонымен қатар олардың рухани-мәдени және тұлғалық дамуын қамтамасыз етеді

4. Музыкалық шығарманы талдау Жеке сабақта шығарманың құрылымы, стильдік ерекшелігі және көркемдік мазмұны талданады. Мұғалім оқушыға музыкалық образды түсіндіріп, оны орындаудағы көркемдік тәсілдерді көрсетеді.

Осылайша жеке сабақ оқушының кәсіби орындаушылық қабілетін қалыптастырудың негізгі педагогикалық құралы болып табылады.

Топтық жұмыс – музыкалық білім беруде оқушылардың өзара әрекеттесуін арттыратын маңызды педагогикалық әдіс. Бұл әдіс әсіресе ансамбльдік орындау мәдениетін қалыптастыруда тиімді.

Топтық сабақтарда келесі жұмыс түрлері ұйымдастырылады:

Ансамбльдік орындау

Ансамбльде ойнау оқушылардың музыкалық есту қабілетін, ырғақ сезімін және бірлесіп орындау мәдениетін дамытады. Мұнда әр орындаушы өзінің партиясын орындаумен қатар, жалпы музыкалық құрылымды сезінуге үйренеді.

Бірлескен жаттығулар

Оқушылар бірге гамма, ритмдік жаттығулар және шағын музыкалық фразаларды орындайды. Бұл тәсіл синхрондылық пен ансамбльдік үйлесімділікті қалыптастырады.

Өзара тыңдау және талдау

Топтық жұмыста оқушылар бір-бірінің орындауын тыңдап, пікір білдіреді.

Мұндай талдау орындаушылық мәдениетті дамытуға және сын тұрғысынан ойлауға мүмкіндік береді.

Музыкалық ойындар мен шығармашылық тапсырмалар

Музыкалық-педагогикалық тәжірибеде топтық шығармашылық тапсырмалар кең қолданылады.

Прима қобызда жеке және топтық жұмыстарды тиімді ұйымдастыру үшін оқыту процесі ғылыми-әдістемелік негізде жүйелі түрде жоспарлануы қажет.

Музыкалық педагогикада орындаушылық шеберлікті қалыптастыру тек техникалық жаттығулармен ғана шектелмейді, ол оқушының музыкалық ойлауын, эстетикалық талғамын және шығармашылық белсенділігін дамытуға бағытталуы тиіс.

Ең алдымен оқыту барысында жүйелілік және бірізділік принципін сақтау маңызды. Әр сабақта оқушының техникалық дағдылары біртіндеп күрделеніп отыруы қажет. Бастапқы кезеңде қарапайым жаттығулар мен шағын әуендер орындалса, кейін күрделі музыкалық шығармаларға көшу ұсынылады. Мұндай тәсіл оқушының орындаушылық сенімділігін қалыптастырады.

Прима қобызды меңгеруде дыбыс сапасына ерекше көңіл бөлу қажет.

Қобыздың тембрлік ерекшелігі орындаушының ысқыш жүргізу техникасына және саусақтардың дәл орналасуына тікелей байланысты. Сондықтан сабақ

барысында мұғалім оқушының дыбыс шығару мәдениетін үнемі бақылап, түзетіп отыруы тиіс.

Топтық жұмыстарды ұйымдастыру кезінде ансамбльдік үйлесімділікке назар аудару қажет. Әр оқушы өзінің партиясын орындаумен қатар, жалпы ансамбльдің дыбыстық балансын сезінуге үйренуі тиіс. Бұл мақсатта синхронды жаттығулар, ритмдік тапсырмалар және шағын ансамбльдік шығармалар қолдану тиімді.

Сонымен қатар оқыту барысында тыңдау мәдениетін қалыптастыру маңызды. Оқушылар кәсіби қобызшылардың орындауындағы шығармаларды тыңдап, олардың орындаушылық ерекшеліктерін талдауы қажет. Мұндай жұмыс оқушылардың музыкалық талдау қабілетін дамытады және көркемдік түсінігін кеңейтеді.

Прима қобыз сабағында шығармашылық элементтерді енгізу де тиімді нәтижелер береді. Мысалы, шағын импровизация тапсырмалары, белгілі бір әуенді әртүрлі динамикада орындау немесе ансамбльдік вариациялар жасау оқушылардың музыкалық қиялын дамытады.

Қорыта айтқанда, прима қобызда жеке және топтық жұмыстарды ғылыми негізде ұйымдастыру орындаушылық шеберлікті дамытуға, музыкалық мәдениетті қалыптастыруға және ұлттық музыкалық мұраны тиімді меңгеруге мүмкіндік береді.

Мұндай әдістемелік жүйе оқушылардың кәсіби музыкалық қабілеттерін жан-жақты дамытуға бағытталған тиімді педагогикалық құрал болып табылады. Жеке сабақтар барысында оқушының жауапкершілік сезімі, еңбекқорлығы және өзіндік тәртібі қалыптасады. Музыкалық шығарманы меңгеру үшін жүйелі жаттығу, шыдамдылық және тұрақты жұмыс қажет. Бұл қасиеттер оқушының тұлғалық дамуына оң әсер етеді. Сонымен қатар жеке сабақтарда мұғалім мен оқушы арасындағы шығармашылық байланыс орнап, оқыту процесі нәтижелі жүзеге асады.

Топтық жұмыстардың тәрбиелік мәні де ерекше. Ансамбльде орындау барысында оқушылар бір-бірін тыңдауға, өзара келісімге келуге және ортақ музыкалық нәтижеге ұмтылуға үйренеді. Бұл қасиеттер ұжымдық мәдениетті, жауапкершілікті және өзара сыйластықты қалыптастырады.

Сонымен қатар топтық сабақтарда оқушылардың коммуникативтік дағдылары дамиды. Бірлескен музыкалық әрекет барысында олар музыкалық идеяларды талқылап, өз пікірлерін білдіруге және шығармашылық шешімдер қабылдауға дағдыланады. Мұндай тәжірибе оқушылардың шығармашылық белсенділігін арттырады.

Прима қобызды оқыту барысында ұлттық музыка үлгілерін қолдану да үлкен тәрбиелік маңызға ие. Қазақтың халық күйлері мен дәстүрлі әуендерін орындау арқылы оқушылар халықтың тарихи-мәдени мұрасымен танысып, ұлттық өнерге деген құрметі қалыптасады.

МАЗМҰНЫ

- ЖАНЖИГИТОВА ГУЛЬШАТ АТАПКЕЛОВНА
- ҚОНКАШЕВА ГУЛАЙНА ҚАБДОЛОВНА
- ТАЙБЕКОВА ҚАЛИМАШ ЕРЕЖЕПҚЫЗЫ
- КАРМЕНОВА РАЙХАН АЙТЖАНҚЫЗЫ
- ҚАРТБАЕВА НҰРЖАУҒАН АУДАНБАЙҚЫЗЫ
- ТУЛЕГЕНОВА ДАМЕТКЕН АСЕМБАЕВНА
- ГАНИБАЕВ ЖАНХОЖА БАХЫТОВИЧ
- ДЕМЕУОВА ГУЛЬНАРА КЕНЖЕКОВНА
- ТАЙПАКОВА АЙНУР УЙШИКБАЕВНА
- РЗАХАНОВА БҰЛБҰЛ РЗАХАНҚЫЗЫ